

Öğretmen Adaylarının Olumsuz Değerlendirilme Korkusu ile Özyeterlik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bünyamin Han¹

Zakir Elçiçek²

Özet

Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu ile öğretmenliğe yönelik öz yeterlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Öğretmen adayları için öz yeterlik, olumlu becerilerin kazanılmasında etkili iken olumsuz değerlendirilme korkusu ise verimli bir eğitim süreci için başa çıkılması gereken bir durumu ifade etmektedir. Bu araştırma tarama modelinde desenlenmiş betimsel bir çalışmadır. Araştırma kapsamında bir kamu üniversitesinde okuyan 218 öğretmen adayına ulaşılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak; Çetin, Doğan ve Sapmaz (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan “Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği” kısa formu ve Çapa, Çakıroğlu ve Sarıkaya (2005) tarafından Türkçeye uyarlanan “Öğretmen Öz yeterlik Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmen adaylarının öz yeterlik inanç düzeyleri yüksek iken olumsuz değerlendirilme korkuları ise orta düzeydedir. Korelasyon analizleri sonucuna göre öğretmen adaylarının öz yeterlik düzeyleri ile olumsuz değerlendirilme korku düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı ancak düşük düzeyde bir ilişki saptanmıştır. Öğretmen adaylarının öz yeterliklerinin artırılarak olumsuz değerlendirilme korkularının giderilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Olumsuz değerlendirilme korkusu, öğretmen adayı, öz yeterlik algısı

Analysis Of the Relationship Between Prospective Teachers' Fear Of Negative Evaluation And Self-Efficiency Perceptions

Abstract

The aim of this study is to examine the relationship between prospective teachers' fear of being evaluated negatively and their perceptions of self-efficacy towards teaching. For prospective teachers, self-efficacy is important in the acquisition of positive skills, and fear of negative evaluation implies a competence that must be dealt with for an efficient educational process. This research is a descriptive study in a survey model. Within the scope of the research, 218 prospective teachers studying at a public university were included. As data collection tools in the research; The short form of the "Fear of Negative Evaluation Scale"

¹ Dr. Öğr. Üyesi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Dumlupınar Meslek Yüksekokulu, Kütahya, Türkiye. E-posta: bunyamin.han@dpu.edu.tr

² Dr. Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Diyarbakır, Türkiye

adapted into Turkish by Çetin, Doğan and Sapmaz (2010) and the "Teacher Self-Efficacy Scale" adapted into Turkish by Çapa, Çakıroğlu and Sarıkaya (2005) were used. According to the results of the research, although the self-efficacy belief levels of the prospective teachers are high, their fear of negative evaluation is moderate. According to the results of the correlation analysis, a negative and significant but low level relationship was found between prospective teachers' levels of self-efficacy and their fear of negative evaluation. Suggestions were made to increase prospective teachers' self-efficacy and to eliminate their fear of negative evaluation.

Keywords: Fear of negative evaluation, prospective teachers, self-efficacy perception

Giriş

Bir ülkenin kaynaklarının verimli biçimde kullanılması ve geliştirilmesi büyük oranda ülkenin insan kaynağının iyi yetiştirilmesine bağlı olduğu bilinmektedir. Toplumların insan kaynağını biçimlendirme ve yetiştirmede öğretmenlerin rolü tartışmasız oldukça büyüktür. Buna göre eğitim örgütlerindeki çalışanların ve özellikle de öğretmenlerin mesleki açıdan yeterli olmaları, nitelik kaygısı olan toplumlar için oldukça önemli görülmektedir. Birçok durumda toplumdaki öğretmenlerin kalitesi toplumların gelişmişlik düzeyinin de göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, diğer mesleki özelliklerinin yanında öz yeterliği yüksek öğretmen yetiştirmek, eğitim sistemlerinin temel amaçları arasındadır.

Albert Bandura tarafından sosyal öğrenme kuramı kapsamında ortaya atılan ve geliştirilen öz yeterlik terimi birçok alanda çalışılmış bir kavramdır. Bandura, (1984) öz yeterlik inancını, insanların belirli performansları uygulama yeteneklerine ilişkin kendilerine yönelik yargıları olarak tanımlamaktadır. Öz yeterlik inancının tanımları ve içeriği incelendiğinde kavramın birçok yönden ele alındığını görmek mümkündür. Keser (2019) öz yeterlik inancının bireyin bir işe başlamadan önce kendine duyduğu inanç ve yeterliklerinin farkında olması; Arseven (2016) bir performansı başarılı olarak yapacağı konusunda kendine olan inancı; Kurt (2012) bir kişinin bir işi yapabilme düzeyine ilişkin inancı; Sahranç (2007) ise karşılaşacağı durumlarla baş etme kapasitesine ilişkin inancı olarak değerlendirmektedirler. Bandura (1982) tarafından yapılan değerlendirmede de öz yeterlik, bireylerin beklenmedik durumlarla başa çıkmak için birçok alt beceriyi kullanarak üretken bir yeteneği kullanması şeklinde ifade edilmektedir. Buna göre öz yeterlik, bireyin sahip olduğu potansiyelinin farkında olarak bir işi yapabileceğine yönelik inancını ifade etmektedir (Çelikay, 2019). Bıkmaz'a (2004) göre birey bir zorlukla karşılaştığında kendi yetenekleri konusunda ciddi endişeleri varsa çabalarını yavaşlatabilir ya da tamamen bu işten vazgeçebilir. Diğer taraftan, yeteneklerine güveni tam olan bireyin güçlük durumunda daha çok çaba harcaması ve bunu çözmek için azimli davranması beklenmektedir. Burada vurgulanan nokta bireyin bir performansı başarılı bir şekilde sergilemek için gerekli faaliyetleri yapabileceğine ilişkin inancının olması durumudur (Barutçuoğlu, 2019). Öz yeterlilik ne kadar güçlü olursa, başa çıkma çabaları o kadar aktif olur (Bandura ve Adams, 1977). Buna göre öz yeterliği yüksek olan bireylerin, herhangi bir işi yapabileceğine olan inancının da yüksek olması söz konusudur.

Bandura'ya göre öz yeterlilik, bireyin olası karşılaşılabileceği durumlarla başa çıkmak için gereken eylem yollarını ne kadar iyi yürütebileceğine dair inancıyla ilgilidir (Bandura, 1982). Burada bireylerin bir işi başarılı olarak yerine getirmede ne kadar yeterli olduklarına ilişkin bakış açıları oldukça önemli görülmektedir (Karataş, 2013). Gerçek, (2018) bireyin amacına ulaşması için kendi becerilerine olan güvenini öz yeterlik inancı olarak değerlendirmektedir. Kurbanoğlu (2004) da insan davranışlarının gerçekte doğru olandan çok, insanların neyin doğru olduğu yolundaki inancına dayandığını ve dolayısıyla öz yeterlik inancının insan davranışlarını etkilediğini belirtmektedir. Gençal-Yazıcı (2015) ise öz yeterlik inancının bireylerin hislerini, düşüncelerini, motivasyonlarını ve davranışlarını belirleyen bir etmen olduğunu ifade etmektedir. Buna göre Bandura, öz yeterlik inancına dikkat çekerek, insanların psiko-sosyal işlevselliklerini etkilediğini ve onların öz yeterlik inançlarının düşünceleri, duygu ve davranışları üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir (Avşar, 2019). Benzer şekilde Altun (2019) bireyin karşılaştığı zor şartlar karşısında bunlarla başa çıkmak için sahip olduğu bilgi ve becerilerin yeterli olduğuna inandığı zaman harekete geçip davranışı sergiler. Bu bakımdan bir durumla baş etmede yeterli becerileri olan, ancak öz yeterliliği düşük olan kişi, söz konusu becerilerini harekete geçiremeyecektir (Yıldırım ve İlhan, 2010). Bandura'ya göre öz yeterlik inancı, yetenekleri üzerindeki inancına bağlıdır ve belirli hedeflere ulaşmak için belirli davranışı organize etmek ve onu gerçekleştirmek için de gereklidir (Azar, 2010). Buna göre bireyin bilgi ve becerilerini harekete geçirebilmesinde öz yeterlik inancı önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öz yeterliğin, kişinin bir işi başarıyla yapmak için gerekli becerilere sahip olduğu konusundaki inancı olduğu (Bandura, 1984; Kurbanoğlu, 2004; Sahraç, 2007; Kurt, 2012; Arseven, 2016; Çelikay, 2019; Keser, 2019; Barutçuoğlu, 2019) göz önüne alındığında öğretmen öz yeterliğinin nitelikli ve kaliteli eğitim için gerekli görülen önemli bir kavram olduğu belirtilmektedir (Kafkas vd, 2010). Tschannen-Moran ve Hoy (2001) öğretmen öz yeterliğinin; öğretmenlerin isteği, coşkusu, bağlılığı ve öğretici davranışları gibi birçok olumlu eğitim çıktısının yanı sıra başarı, motivasyon ve öz yeterlik inançları gibi öğrenciye yönelik sonuçlarla güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Öz yeterlik inancı bireyin motivasyonu, hisleri, düşünceleri ve davranışlarını etkilediği (Yıldırım ve İlhan, 2010; Uysal, 2013; Gençal-Yazıcı, 2015; Altun, 2019; Avşar, 2019) için öğretmen öz yeterliği, bir öğretmenin motive olmamış ve zor öğrencilerde bile, ilgi ve öğrenme gibi istenen ürünleri kazandırabilme becerileri artırdığı belirtilmektedir (Kafkas vd, 2010). Bir rolü oynayabilmek için gerekli bilgi, beceri ve tutumlara sahip olma derecesi olarak tanımlanabilen yeterlilik, bütün örgütlerde çalışanlar için önemli olmakla beraber eğitim örgütlerinde çalışan öğretmenler için daha önemlidir. Bu açıdan bakıldığında toplumun insan kaynağını biçimlendiren öğretmenlerin öz yeterlik algıları oldukça önem kazanmaktadır (Üstüner vd., 2009). Öğretmenlerin öz yeterlik inançlarını etkileyebilecek etkenlerden biri de kendilerini hakkında sahip oldukları olumsuz algılardır. Bu bakımdan öz yeterlik inancının bireylerin kendi hakkındaki değerlendirmeleri ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Kendini değerlendirme, bireyin kendisine yönelik olarak algılamaları, düşünceleri, olumlu ya da olumsuz her türlü değerlendirmeleri (Doğan, 2009) olarak tanımlanmaktadır. Bu durumu sosyal görünüş kaygısı olarak tanımlayan Hart vd., (2008), kişinin vücut şekli de dahil olmak üzere genel görünümü nedeniyle başkaları tarafından olumsuz olarak değerlendirilme endişesi taşıdığını belirtmektedir. Sosyal görünüm kaygısı, kişisel sorunlar ve sosyal karşılaştırma kaygılarının birleşmesinden kaynaklanan, bireylerin çekiciliğine ilişkin endişeleri ifade etmektedir (Boursier, Gioia ve Griffiths, 2020). Buna göre birey kendini değerlendirirken görünüşü, performansı, ilişkileri, genel ve özel yetenekleri kendisinden hoşnutluğu ve özgüveni gibi durumları değerlendirir (Doğan, 2009). Sosyal kaygıya sahip bireylerin diğer insanlarla etkileşimler kurma, diğer insanlar tarafından gözlenme gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır (Heimberg vd., 1992).

Sosyal görünüş kaygısı, özellikle diğer bireyler üzerinde olumlu bir izlenim yaratma ihtiyacıyla ilişkilidir ve muhtemelen bu hedefe ulaşmak için kişinin kendi yetersizliklerini algılamasıyla daha da artmaktadır (Boursier, Gioia ve Griffiths, 2020). Bireyler kişilerarası ilişkilerinde ya da performans göstermesi gereken durumlarda, başkaları tarafından küçük düşürücü, aşağılayıcı, değersizleştirici ve küçümseyici biçimde değerlendirileceklerine inandıklarında korku ve kaygı yaşamaktadırlar (Doğan, 2009). Rapee ve Heimberg (1997) tarafından sosyal fobi olarak tanımlanan bu kavram, bireyin sosyal etkileşim veya sosyal performans içeren veya başkaları tarafından inceleme potansiyeli bulunan durumlardan sürekli olarak korkma olarak ifade edilmektedir. Sosyal fobik birey, zorunlu olarak bu durumlara maruz kaldığında titreme, terleme, kalp çarpıntısı ve kızarma, yutkunma güçlüğü, nefes almada güçlük gibi belirtiler göstermektedir (Çetin vd., 2010).

Olumsuz değerlendirme korkusu kişilik ve sosyal psikoloji alanında birçok araştırmada yaygın olarak araştırılmaktadır (Leary, 1983). Araştırmalara göre (Winton, Clark, ve Edelman, 1995) yüksek sosyal anksiyeteli bireyler, başkalarındaki farklı duygusal durumları ayırt etme konusunda yetersizdirler ve başkalarının duygusal ifadelerini olumsuz olarak tanımlama eğilimindedirler. Olumsuz değerlendirilme korkusu yüksek olan bireyler, dahil oldukları ortamlarda gergin olma eğilimindedirler ve onaylanmamak ya da onay almak için çok çalışmaktadırlar (Watson ve Friend, 1969). Monfries ve Kafer'e (1994) göre bu tür bir kaygı taşıyan bireylerde görülen en belirgin davranış hali çekingen olma durumudur. Bu bağlamda bireylerin olumsuz değerlendirilme korkusundan kurtulmaları ve sosyal kaygılarıyla baş edebilmeleri için kendilerine güven ve öz yeterlik gibi kişisel yeterliklerinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Öğretmenlerin öz yeterlik düzeylerinin yüksek oluşu birçok faktörden etkilenmekle birlikte temel olarak kendilerini nasıl algıladıkları ile ilgili olduğu söylenebilir. Bu bakımdan öğretmenlerin kendilerini hakkında sahip oldukları olumsuz algılar, onların öz yeterliğini olumsuz olarak etkileyebilir. Öğretmenlik mesleği temel olarak öğrencilere model olma yoluyla birçok beceriyi kazandırmayı amaçlayan bir misyon taşımaktadır. Bu durumda öz yeterliği yüksek olan öğretmenlerin öğrencilerine de model olarak öz yeterlik becerileri kazandırmaları beklenir. Bu tür olumlu becerilerin kazandırılma sürecine etki edebilecek bazı engellerin de aşılması gerekmektedir. Kişinin kendisi hakkında sahip olduğu olumsuz algılar olarak

kavramsallaştırılan olumsuz değerlendirilme korkusu da öz yeterlik inancının kazanılmasında olumsuz etki edebilecek önemli bir faktör olarak düşünülmektedir. Buna göre öz yeterlik inancının bireylerin olumsuz değerlendirilme korkusu ile ilişkili olabileceği öngörülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının, olumsuz değerlendirilme korkusu ile öğretmenliğe yönelik öz yeterlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bununla birlikte öğretmen adaylarının cinsiyet, medeni durum, fakülte, çalışma durumu, gelir durumu, büyüdüğü yer ve aile yapısı gibi özellikleri bakımından olumsuz değerlendirilme korkusu ve öz yeterlik algıları incelenmiştir.

Yöntem

Bu araştırma nicel tarama modellerinden ilişkisel tarama modelinde desenlenmiştir. Araştırmada öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu ile öğretmenliğe yönelik öz yeterlik algıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak; Çetin, Doğan ve Salmaz (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan “Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği” kısa formu ve Çapa, Çakıroğlu ve Sarıkaya (2005) tarafından Türkçeye uyarlanan “Öğretmen Öz yeterlik Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma evrenini bir kamu üniversitesinin eğitim fakültesinde öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmada öğretmen adaylarının öz yeterlik algılarının anlamlılık ifade etmesi için öğretmenlik uygulamasını tamamlamış olan kişilerden veri toplanmıştır. Bu doğrultuda Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesinde 2016-2017 eğitim öğretim yılında öğrenimlerini sürdüren 1200 kişilik pedagojik formasyon grubunda ve 700 kişilik eğitim fakültesi son sınıf öğretmen adaylarından basit seçkisiz yolla 300 kişiye veri toplama araçları uygulanmıştır. Uygulanan verilerden eksik ya da hatalı doldurulanlar ayıklandıktan sonra 138’i pedagojik formasyon ve 80’i son sınıf öğrencisi olmak üzere toplam 218 katılımcı formu değerlendirmeye alınmıştır. Toplanan veriler SPSS programıyla istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur. Çalışmada öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu ile öz yeterlik algıları ve bu iki algı arasındaki ilişki düzeylerine bakılarak mevcut durum ortaya konulmuştur.

Verilerin güvenilirliğine ilişkin Cronbach’s Alfa değerlerine bakılmıştır. Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği için .85; Öğretmen Öz yeterlik Ölçeği için ise .92 bulunmuş ve verilerin güvenilir olduğu kanısına varılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine ilişkin kaniya varmak için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Veri setinin çarpıklık (skewness: ODK: .391; ÖÖÖ: -.038) ve basıklık (kurtosis: ODK: -.265; ÖÖÖ: -.003) değerlerin +2 ve -2 arasında dağıldığı görülmüş ve saçılma diyagramında normal bir dağılım gözlenmiştir. Buna göre normallik kriterleri sağlandığı için (George & Mallery, 2010) verilerin analizinde parametrik testlerden yararlanılmıştır.

Etik Beyan

Bu araştırmanın verileri 2016-2017 eğitim öğretim yılında toplandığı için etik kurul izin belgesi alınmamıştır. Ancak araştırmanın yürütülmesi sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. Bu kapsamda araştırma verileri toplanırken gönüllü katılımcılara ölçekler uygulanmış, katılımcıların kimlikleri ve kişisel bilgileri gizli tutulmuştur. Verilerin analizi ve raporlaştırma sürecinde de diğer bilimsel etik ilkelere (kaynak gösterme, alıntılama vb) uyulmuştur. Buna göre araştırmacılar, bu çalışmada bilimsel etik ihlal yapılmadığını taahhüt ederler.

Bulgular

Bu bölümde, öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkuları ve öz yeterlik inançları incelenmiş ve elde edilen bulgular sırasıyla sunulmuştur.

Öğretmen Adaylarının Olumsuz Değerlendirilme Korkusu ve Öz yeterlik Algı Düzeyleri

Araştırma kapsamında görüşleri alınan öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu ve öz yeterlik algılarının ortalama, standart sapma ve ortalamaya karşılık gelen düzeyleri aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1

Öğretmen Adaylarının Olumsuz Değerlendirilme Korkusu ve Öz Yeterlik Algıları

	n	\bar{X}	ss	
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	218	2,60	,79172	Orta
Öz yeterlik	218	3,78	,53256	Yüksek

Öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korku düzeylerinin ortalaması (\bar{X} =2,60; orta) düzeyindedir. Öğretmen adaylarının öz yeterlik algıları ise (\bar{X} =3,78; yüksek) düzeyindedir.

Bazı Değişkenlere Göre Öğretmen Adaylarının Olumsuz Değerlendirilme Korkusu ve Öz yeterlik Algıları

Öğretmen adaylarının cinsiyet, medeni durum, fakülte, çalışma durumu, gelir durumu, büyüdüğü yer, büyüdüğü bölge ve aile yapısı değişkenlerine göre olumsuz değerlendirilme korkusu ve öz yeterlik algılarına yönelik elde edilen bulgular aşağıda sırasıyla sunulmuştur.

Tablo 2

Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Değişkenine Göre Olumsuz Değerlendirilme Korkusu ve Öz Yeterlik Algıları

	Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	sd	t	p
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	Kadın	123	2,50	,793	216	2,190	,030*
	Erkek	95	2,74	,774			
Öz yeterlik	Kadın	123	3,81	,537	216	2,190	,439
	Erkek	95	3,75	,527			

Öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu algıları arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre, kadınların olumsuz değerlendirilme korkularının erkeklere nispeten daha düşük olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının öz yeterlik algıları arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak aritmetik ortalamalar dikkate alındığında kadınların öz yeterlik algılarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3

Medeni Durum Değişkenine Göre Olumsuz Değerlendirilme Korkusu ve Öz Yeterlik Algıları

	Medeni Durum	n	\bar{X}	ss	sd	t	p
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	Evli	33	2,45	,61699	216	1,212	,227
	Bekar	185	2,63	,81734			
Öz yeterlik	Evli	33	3,69	,48507	216	1,050	,295
	Bekar	185	3,80	,54025			

Öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu ve öz yeterlik algıları arasında medeni durum değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4

Fakülte Değişkenine Göre Olumsuz Değerlendirilme Korkusu ve Öz Yeterlik Algıları

	Fakülte	n	\bar{X}	ss	sd	t	p
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	Eğitim	80	2,62	,71193	215	,179	,858
	Formasyon	138	2,60	,83988			
Öz yeterlik	Eğitim	80	3,77	,52369	215	,131	,896
	Formasyon	138	3,78	,54116			

Öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu ve öz yeterlik algıları arasında fakülte değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 5

Çalışma Durumu Değişkenine Göre Olumsuz Değerlendirilme Korkusu ve Özyeterlik Algıları

	Çalışma Durumu	n	\bar{X}	ss	F	p
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	Özel Şirket	20	2,54	,76770	,255	,775
	Kamu	20	2,52	,71878		
	Çalışmıyor	174	2,63	,80679		
	Toplam	214	2,61	,79300		
Öz yeterlik	Özel Şirket	20	3,70	,65986	,268	,775
	Kamu	20	3,80	,58170		
	Çalışmıyor	174	3,79	,51921		
	Toplam	214	3,78	,53732		

Öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu ve özyeterlik algıları arasında çalışma durumu değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 6

Gelir Durumu Değişkenine Göre Olumsuz Değerlendirilme Korkusu ve Özyeterlik Algıları

	Gelir Durumu (TL)	n	\bar{X}	ss	F	p
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	1500 ve düşük	91	2,61	,85427	,152	,928
	1501-3000	70	2,60	,67662		
	3001-5000	33	2,50	,88053		
	5000 üzeri	10	2,60	,74726		
	Toplam	204	2,59	,79219		
Özyeterlik	1500 ve düşük	91	3,71	,55228	1,752	,158
	1501-3000	70	3,81	,52213		
	3001-5000	33	3,94	,43307		
	5000 üzeri	10	3,90	,52234		
	Toplam	204	3,79	,52596		

Öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu ve özyeterlik algıları arasında gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 7

Büyüdüğü Yer Değişkenine Göre Olumsuz Değerlendirilme Korkusu ve Özyeterlik Algıları

	Büyüdüğü Yer	n	\bar{X}	ss	F	p	LSD
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	İl	128	2,51	,73272	4,075	,018*	İl-Köy
	İlçe	47	2,62	,85554			
	Köy	42	2,90	,83669			
	Toplam	217	2,61	,79212			
Özyeterlik	İl	128	3,85	,54761	3,393	,035*	İl-Köy
	İlçe	47	3,71	,51584			
	Köy	42	3,63	,47587			
	Toplam	217	3,78	,53359			

Öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu ve özyeterlik algıları arasında büyüdüğü yer değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre il merkezlerinde büyüyen öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusuna yönelik algıları köyde büyüyenlere göre daha düşüktür. Ayrıca il merkezlerinde büyüyen öğretmen adaylarının özyeterlik algıları köyde büyüyenlere nispeten daha yüksektir.

Tablo 8

Öğretmen Adaylarının Aile Yapısı Değişkenine Göre Olumsuz Değerlendirilme Korkusu ve Özyeterlik Algıları

	Aile Yapısı	n	\bar{X}	ss	F	p
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	Baskıcı	11	3,00	,82020	1,474	,231
	Demokratik	95	2,60	,75810		
	Gelenekçi	112	2,57	,81334		
	Toplam	218	2,60	,79172		
Özyeterlik	Baskıcı	11	3,84	,49153	,707	,495
	Demokratik	95	3,82	,54663		
	Gelenekçi	112	3,74	,52539		
	Toplam	218	3,78	,53256		

Öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu ve özyeterlik algıları arasında aile yapısı değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Aritmetik ortalamalar dikkate alındığında baskıcı aileye sahip öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkuları diğerlerine nispeten daha yüksektir.

Öğretmen Adaylarının Olumsuz Değerlendirilme Korkusu ve Öz yeterlik Algıları Arasındaki İlişki

Öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu ve öz yeterlik algıları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için korelasyon analizi yapılmış ve bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 9

Öğretmen Adaylarının Olumsuz Değerlendirilme Korkusu ve Özyeterlik Algıları Arasındaki Korelasyon

		Olumsuz	Özyeterlik
Değerlendirilme			
	Olumsuz	r	1
	Değerlendirilme	p	,034
Korkusu			
	Olumsuz	N	218
	Özyeterlik	r	-,144*
Özyeterlik			
	Olumsuz	p	,034
	Özyeterlik	N	218

*. Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu ve öz yeterlik algıları arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Buna göre öğretmenlerin öz yeterlik algıları zayıfladıkça olumsuz değerlendirilme korkuları artar.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırma kapsamında öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu ve öz yeterlik algıları çeşitli değişkenler bakımından incelenmiş ve ayrıca bu iki değişken arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Araştırmada elde edilen sonuçlar alanyazındaki diğer araştırma bulgularıyla karşılaştırılarak tartışılmış ve buna yönelik çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Araştırma kapsamındaki öğretmen adaylarının öz yeterlik algılarının yüksek düzeyde olduğu ortaya konulmuştur. Alanyazında benzer konuyu ele alan araştırmaların sonuçlarında öğretmen adaylarının öz yeterlik algılarının orta ve yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Bu konuda Oğuz (2009) sınıf öğretmeni adayları üzerine yaptığı araştırmada katılımcıların öz yeterlik inançlarının orta düzeyde olduğunu belirlemiştir. Benzer şekilde Alaçam (2005) ve Özgözü, vd., (2012) tarafından yapılan araştırmalarda da öğretmen adaylarının orta düzeyde genel öz yeterlik inançlarına sahip oldukları tespit edilmiştir. Bununla birlikte bazı araştırmalarda ise katılımcıların öz yeterlik düzeylerinin ortanın üzerinde ve yüksek olduğu da bulunmuştur. Bu konuda Barutçuoğlu (2019), Uysal (2013) ve Basım, vd. (2008) tarafından yapılan araştırmaların sonuçları da katılımcıların öz yeterlilik algılarının yüksek olduğunu göstermiştir. Benzer

şekilde Gömleksiz ve Serhatlıoğlu (2013) da araştırmaların sonucunda okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının yüksek düzeyde olduğunu tespit etmiştir. Öğretmen adaylarının öz yeterlik inançlarının yüksek olması onlara ilerideki eğitim-öğretim hayatlarında karşılaştıkları sorunlarla başa çıkmalarında ve etkili bir öğretim gerçekleştirmelerinde oldukça önemlidir. Nitekim Bandura'ya (1982) göre öz yeterlilik, olası durumlarla başa çıkmak için gereken eylem yollarını uygulama fırsatı vermektedir.

Öğretmen adaylarının yüksek düzeyde öz yeterliğe sahip olmaları birçok açıdan onlara katkı sağlayabilir. Yıldırım ve İlhan (2010) güçlü bir öz yeterliğin, başarı ve iyilik halinin oluşmasını, kişisel gelişimi ve becerilerin çeşitlenmesini sağladığını belirtmektedir. Yani öz yeterlik inancı bireyin motivasyonunu, inançlarını, geleceğe ilişkin hedeflerini, isteklerini, beklentilerini ve pozitif iyi oluş halini etkiler (Ağaçayak, 2019). Bundan dolayı bireylerin öz yeterlik seviyesi ne kadar yüksek olursa, performans başarıları o kadar yüksek olur (Bandura, 1982). Benzer şekilde öğretmenlerin yönetime katılımını sağlama, okul politikalarında söz sahibi olma gibi uygulamalarla bu tür becerileri artırılabilir (Dağlı ve Han, 2016). Buna göre yüksek düzeyde öz yeterliğe sahip bireyler, zor işler karşısında dahi başarılı olabilirler (Gençal-Yazıcı, 2015). Bu konuda Bandura ve Adams (1977) bireysel olarak öz yeterliği yüksek kişilerin zorlayıcı faaliyetler karşısında düzeltici deneyim yoluyla engellemeleri ortadan kaldıracaklarını belirtmektedirler. Bu bakımdan öz yeterlik inanç düzeyinin yüksek olması bireyin etkili davranış geliştirmesine katkı sağlar (Oğuz, 2009). Diğer taraftan bireylerin düşük öz yeterlik inancına sahip olması kişisel gelişimini (Gerçek, 2018); verimini (Gençal-Yazıcı, 2015), performansını (Kurt, 2012), öğrenme ve başarısını (Engin, 2019) olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda öğretmen adaylarının öz yeterlik inançlarının yüksek olması, eğitimsel verimlilik adına onlara büyük bir olanak sağlayacağı öngörülebilir.

Öğretmen adayların cinsiyet, medeni durum, fakülte, çalışma durumu, gelir durumu ve aile yapısı değişkenlerine göre öz yeterlik inançları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Buna göre öğretmen adayları bu değişkenlerden bağımsız olarak öz yeterlik inancı geliştirmektedirler. Alanyazındaki benzer araştırmaların bulgularında da bu sonuçlara benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Altun (2019) tarafından yapılan araştırma sonucunda katılımcıların genel öz yeterlik puanlarının cinsiyete göre anlamlı olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Gömleksiz ve Serhatlıoğlu (2013), Barutçuoğlu (2019), Uysal (2013) ve Üstüner, vd., (2009) tarafından yapılan araştırmaların sonuçlarında da katılımcıların görüşlerinin cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı ortaya konulmuştur. Diğer taraftan alanyazındaki bazı araştırmalar (Barutçuoğlu, 2019; Üstüner, vd, 2009) öz yeterliğin katılımcıların eğitim durumuna göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadırlar.

Araştırmada öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu algıları ortalaması orta düzeyde olduğu saptanmıştır. Olumsuz değerlendirilme korkusu bireyin hayatını olumsuz etkilediği gibi öğretim faaliyetlerini de verimsiz kılmaktadır. Buna göre öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkularının orta düzeyde olması dikkate değer bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Nitekim Hart vd., (2008) bireyin olumsuz değerlendirilme korkusu taşıdığı anda endişeli olacağını belirtmektedir. Bundan

dolayı bu kaygıyı taşıyan bireyler sosyal sorunlar yaşayabilmektedirler (Boursier, Gioia ve Griffiths, 2020). Bireyin performansı, ilişkileri ve öz güveni gibi kişisel yeterlikleri bu kaygıya bağlı olarak olumsuz anlamda etkilenmektedir (Doğan, 2009). Heimberg vd., (1992) tarafından da vurgulandığı gibi sosyal kaygıya sahip bireylerin diğer insanlarla etkileşimler kurmaları zorlaşmaktadır. Eğitim işinin yüksek düzeyde iletişim ve sosyal beceri gerektirdiği düşünüldüğünde öğretmen adaylarının bu kaygıyı yüksek düzeyde taşımaları üzerinde durulması gereken bir durum olarak değerlendirilebilir.

Alanyazındaki araştırmalar olumsuz değerlendirilme korkusunun sosyal etkileşim veya sosyal performansını (Rapee ve Heimberg, 1997); sosyal ilişkilerini (Çetin vd, 2010); ve başkalarının duygusal durumları fark etme becerilerini (Winton, Clark ve Edelman, 1995) olumsuz olarak etkilediğini ortaya koymaktadırlar. Watson ve Friend (1969) olumsuz değerlendirilme korkusu yüksek olan bireylerin gergin olduklarını ve onaylanmamak ya da onay almak için çok çalıştıklarını belirtmektedirler. Benzer şekilde de bu tür bir kaygı taşıyan bireylerin çekingen oldukları belirtilmektedir (Monfries ve Kafer, 1994). Öğretmen adaylarının kaliteli ve verimli bir eğitim gerçekleştirebilmeleri için ihtiyaç duyacakları bu tür becerilerden yoksun olmaları düşünülemez. Olumsuz değerlendirilme korkusu taşıyan öğretmen adayları için sosyal ilişkiler ve başkalarının duygularını anlamak yani empati gibi becerileri oldukça önemlidir.

Araştırma sonuçlarında öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkusu ve öz yeterlik algıları arasında düşük düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Buna göre katılımcıların öz yeterlik algıları düştükçe olumsuz değerlendirilme korkusu artmaktadır. Öz yeterlik inancının bireylere zorluklar karşısında güç verdiği (Bandura, 1982) düşünüldüğünde, olumsuz korkulardan kurtulmaları için bir fırsat sağlayabileceği söylenebilir. Öz yeterlik inancı, öğretmen adaylarının başarı, iyilik hali, kişisel gelişimi ve becerilerini geliştirdiği (Yıldırım ve İlhan, 2010) aynı zamanda motivasyonunu, inançlarını, geleceğe ilişkin hedeflerini, isteklerini, beklentilerini ve pozitif iyi oluş halini desteklediği (Ağaçayak, 2019) gibi bireylerin korkuları, kaygıları gibi olumsuz değerlendirilmesine neden olan etkenlerden kurtulması bakımından da önemli olduğu söylenebilir. Bu noktada öz yeterlik inanç düzeyinin yüksek olması bireyin etkili davranış geliştirmesine katkı sağladığı (Oğuz, 2009) için olumsuz korkuları ile başa çıkmada fırsat sunmaktadır. Diğer taraftan bireylerin düşük öz yeterlik inancına sahip olması kişisel gelişimini (Gerçek, 2018); verimini (Gençal-Yazıcı, 2015), performansını (Kurt, 2012), öğrenme ve başarısını (Engin, 2019) olumsuz yönde etkilemektedir. Buna göre düşük öz yeterlik inancının öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkularını artırdığı da söylenebilir. Bu bağlamda öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkularını ile mücadele etmeleri ve ortadan kaldırebilmeleri için öz yeterliklerini artırma yollarına başvurmak gerekebilir. Öğretmen adaylarının öz yeterlik inançlarını artırmak onlara eğitimsel açıdan birçok yarar sağlayacağı gibi olumsuz değerlendirilme korkusu gibi endişe ve korku uyandıran birçok olumsuz durumdan kurtulmalarına da yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Ağaçayak, P. M. (2019). *Pozitif psikoloji bağlamında sınıf öğretmenlerinin psikolojik iyi oluş düzeyleri ile özyeterlik inançları ve örgütsel bağlılık davranışları arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Alaçam, N. (2005). *Parent involvement self-efficacy beliefs of pre-service early childhood teachers with respect to general self-efficacy beliefs and perceived barriers about parent involvement*. Master thesis, Middle East Technical University, The Graduate School of Social Sciences, Ankara.
- Altun, M. (2019). *Beden eğitimi ve spor yüksekokulunda öğrenim gören öğrenciler ile diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilerin genel öz-yeterliklerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.
- Arseven, A. (2016). Öz yeterlilik: Bir kavram analizi. *Electronic Turkish Studies*, 11(19) p. 63-80.
- Avşar, V. (2019). *Bilişsel davranışçı terapiye dayalı bireysel psikolojik danışmanın sosyal kaygı, özyeterlik ve psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisi*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Azar, A. (2012). Ortaöğretim fen bilimleri ve matematik öğretmeni adaylarının öz yeterlilik inançları. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 6(12), 235-252.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37(2), 122.
- Bandura, A. (1984). Recycling misconceptions of perceived self-efficacy. *Cognitive Therapy and Research*, 8(3), 231-255.
- Bandura, A., & Adams, N. E. (1977). Analysis of self-efficacy theory of behavioral change. *Cognitive Therapy and Research*, 1(4), 287-310.
- Barutçuoğlu, M. S. (2019). *Hayat boyu öğrenme merkezi (HBOM) öğrencilerinin yaşam boyu öğrenme yeterlikleri ile genel öz yeterlikleri arasındaki ilişki (İSMEK örneği)*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Basim, H. N., Korkmazıyrek, H., & Tokat, A. O. (2008). Çalışanların öz yeterlilik algılamasının yenilikçilik ve risk alma üzerine etkisi: kamu sektöründe bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 121-130.
- Bıkmaz, F. H. (2004). Öz-yeterlik inançları. *Eğitimde Bireysel Farklılıklar*. 289-308.
- Boursier, V., Gioia, F., & Griffiths, M. D. (2020). Do selfie-expectancies and social appearance anxiety predict adolescents' problematic social media use?. *Computers in Human Behavior*, 106395.
- Çapa, Y., Çakıroğlu, J. & Sarıkaya, H. (2005). The development and validation of a Turkish version of the teachers' sense of efficacy scale. *Education and Science*, 30(137), 74–81.
- Çelikay, P. (2019). *Okul yöneticilerinin genel öz yeterlik inançları ve sahip oldukları liderlik stillerinin yetenek yönetimi becerileri ile ilişkisi*. Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
-

- Çetin, B., Doğan, T., & Sapmaz, F. (2010). Olumsuz değerlendirilme korkusu ölçeği kısa formu'nun Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 35(156).
- Dağlı, A., & Han, B. (2016). Anadolu liselerinde görevli öğretmenlerin iş çevresine uyum düzeyleri (Diyarbakır ili örneği). *Electronic Journal of Education Sciences*, 5(9), 1-11.
- Doğan, T. (2009). *Bilişsel ve kendini değerlendirme süreçlerinin sosyal anksiyete açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Engin, M. B. (2019). *Sporcu öğrencilerin akademik motivasyon ve genel öz-yeterliklerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon.
- Gençal-Yazıcı, S. (2015). *Evli ve bekar yetişkinlerin genel öz-yeterlik ve benlik saygılarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson
- Gerçek, A. (2018). *Genel öz yeterlik ve çatışma yönetim tarzı ilişkisi: Özel sektör çalışanları üzerine bir araştırma*. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü, Sakarya.
- Gömleksiz, M. N., & Serhatlıoğlu, B. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin öz-yeterlik inançlarına ilişkin görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 8(7).
- Hart, T. A., Flora, D. B., Palyo, S. A., Fresco, D. M., Holle, C., & Heimberg, R. G. (2008). Development and examination of the social appearance anxiety scale. *Assessment*, 15(1), 48-59.
- Heimberg, R. G., Mueller, G. P., Holt, C. S., Hope, D. A., & Liebowitz, M. R. (1992). Assessment of anxiety in social interaction and being observed by others: The social interaction anxiety scale and the social phobia scale. *Behavior Therapy*, 23(1), 53-73.
- Kafkas, M. E., Mahmut, A. Ç. A. K., Çoban, B., & Karademir, T. (2010). Beden eğitimi öğretmen adaylarının öz yeterlik algıları ile mesleki kaygıları arasındaki ilişki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2).
- Karataş, K. (2013). *Öğretmen adaylarının öz yönetimli öğrenmeye hazır bulunuşluklarının eleştirel düşünme eğilimleri, genel öz yeterlikleri ve akademik başarıları açısından yordanması*. Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Keser, A. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin iş doyumlarının özyeterlik inançları ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kurbanoğlu, S. S. (2004). Öz-yeterlik inancı ve bilgi profesyonelleri için önemi. *Bilgi Dünyası*, 5(2): 137-152.
- Kurt, T. (2012). Öğretmenlerin öz yeterlik ve kolektif yeterlik algıları. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 10(2).
- Leary, M. R. (1983). A brief version of the Fear of Negative Evaluation Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 9(3), 371-375.

- Monfries, M. M., & Kafer, N. F. (1994). Private self-consciousness and fear of negative evaluation. *Journal of Psychology, 128*(4), 447.
- Oğuz, A. (2009). Sınıf öğretmeni adaylarının akademik öz yeterlik inançları. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2*(2).
- Özgözü, S., Bektaş, M., Arıkan, F., & Şimşek, H. (2017). Okul psikolojik danışmanlarının genel öz-yeterlik inançları ve örgütsel özdeşleşme algıları. *İlköğretim Online, 16*(3).
- Özgüngör, S. (2006). Öz bilinç, olumsuz değerlendirilme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19*(19), 85-92.
- Rapee, R. M., & Heimberg, R. G. (1997). A cognitive-behavioral model of anxiety in social phobia. *Behaviour Research and Therapy, 35*(8), 741-756.
- Sahranç, Ü. (2007). *Stres kontrolü, genel öz yeterlik, durumluk kaygı ve yaşam doyumuyla ilişkili bir akış modeli*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tschannen-Moran, M., & Hoy, A. W. (2001). Teacher efficacy: Capturing an elusive construct. *Teaching and Teacher Education, 17*(7), 783-805.
- Uysal, İ. (2013). Akademisyenlerin genel öz-yeterlik inançları: AİBÜ eğitim fakültesi örneği. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3*(2).
- Üstüner, M., Demirtaş, H., Cömert, M., & Özer, N. (2009). Ortaöğretim öğretmenlerinin öz-yeterlik algıları. Secondary school teachers' self-efficacy beliefs. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9*(17), 1-16.
- Watson, D., & Friend, R. (1969). Measurement of social-evaluative anxiety. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 33*(4), 448.
- Winton, E. C., Clark, D. M., & Edelmann, R. J. (1995). Social anxiety, fear of negative evaluation and the detection of negative emotion in others. *Behaviour Research and Therapy, 33*(2), 193-196.
- Yıldırım, F., & İlhan, İ. Ö. (2010). Genel öz yeterlilik ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi, 21*(4), 301-308.
-
-